

Bölüm 2

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Esra SELVAN¹

GİRİŞ

Verilerin dijital formatta kullanımının yaygınlaşması ve veri depolama sistem kapasitelerinin artmasıyla, veri analizi ve bilgi üretim süreci kolaylaşmıştır. Bu sayede, ticari kuruluşların hedef kitleye yönelik pazarlama ve reklam stratejilerinin geliştirilmesinden tüketim alışkanlıklarına yön verici uygulamalardan yararlanılmasına kadar veriye dayalı yaklaşımlar birçok fırsatı beraberinde getirdi. Teknolojinin ve yapay zekânın hızlı gelişimi ise geleceğe yönelik birçok belirsizliği beraberinde taşımasıyla birlikte, toplum da dijital bir dönüşüm içinde büyümektedir.

Ticari kuruluşlarda olduğu gibi devletlerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesi ve hedef kitlenin yapısal özelliğine uygun yaklaşımlar benimsenerek daha etkin bir diplomasi faaliyetinin yürütülmesi öncelikli bir konudur. Kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı yaklaşımların edinilmesi, süreci metodolojik bir bağımlı değişken içinde tutarak ölçülebilirliğini, takibini ve etkinliğini kolaylaştırmaktadır. Uluslararası literatür bu alanda yeni gelişim göstermeye başlamasıyla birlikte devletler de dışişlerinde veriye dayalı stratejilerin uygulanmasında çeşitli yaklaşımlar benimsemektedir.

Türkiye, son dönemlerde insani ve yenilikçi diplomasi yaklaşımlarıyla birlikte dijital diplomasi kullanım etkinliğinin artırılmasına yönelik girişimleriyle dikkat çekmektedir. Kamu Diplomasisi İzleme Sistemi (KADİZ) ile planlama, uygulama, değerlendirme, analiz etme ve raporlama gibi süreçleri kendi iç yapısında geliştirerek faaliyet alanları ile ilgili yenilikçi girişimlerde bulunmaktadır. Yine İngiltere, Avustralya, Kanada ya da İsrail gibi devletler veriye dayalı stratejileriyle öne çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise geniş bir perspektifte 2021 yılında yayınladığı veriye dayalı diplomasi stratejisi doğrultusunda

¹ Yüksek Lisans, Milli Savunma Üniversitesi, esraselvan@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7070-5028

kamu diplomasisi faaliyetleri dâhil birçok alanın politika yapımında önemli değişikliklere gitmektedir.

Öyle ki eski Dışişleri Bakanı McKeaon, Amerika'nın dış politikasına liderlik etmesi için, görünen ve de görünmeyen zorluklara tamamen hazırlıklı olması gerektiğini ileri sürerek bunun çözümünü verileri kritik bir diplomasi aracı olarak kullanılmasına bağlamaktadır (US Department of State, 2022a). Diğer taraftan ABD'nin veri stratejisi, verinin yumuşak güç unsuru olarak kullanımından ziyade daha çok hedef kitlenin davranışlarını değiştirmek istemesi yönüyle eleştiriler almaktadır.

Bu bölümde, doküman analizi tekniği kullanılarak veri diplomasisi kavramına ve kapsamına değinilmesiyle birlikte kamu diplomasisinden veriye dayalı diplomasiye geçiş süreci hakkında bir değerlendirmede bulunmaktadır. Ayrıca kullanım alanı ile ilgili bir çerçeve çizerek Türkiye, İngiltere, Avustralya, Kanada ve İsrail devletlerinin veriye dayalı diplomasi girişimlerinden bahsedilmektedir. ABD'nin veri stratejine yer vererek Afrika İşleri Bürosu'nun yürüttüğü çalışmalarla ilgili Mart-Mayıs 2023 tarihleri arası güncel çalışmalara yönelik birkaç örnek verilmektedir.

VERİ DİPLOMASİSİ KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI

Veri ve diplomasi kavramlarının bileşkesi olan veri diplomasisi kavramı multidisipliner ve girift bir düzlem içinde konumlanmaktadır. Veriye dayalı diplomasi kavramının tanımına geçmeden önce veri ve diplomasi bileşenlerini doğru zemin üzerinde sınırlandırmak ve bu doğrultuda anlamlandırmak önemlidir.

Veri kavramına kısaca değinilecek olunursa, veri tek başına bir anlam ifade etmeyen çağın hammaddesidir. Verinin değerli kılınabilmesi için işlenmesi gerekmektedir. İşlenen verinin bir sonraki aşaması enformasyon basamağını oluşturur. Veri analizinin gerçekleştirilmesi için veri kümelerini birleştirme, veri kümeleri arası korelasyon kurma ve de görselleştirme gibi çeşitli işlemler yapılmaktadır. Tüm bu enformasyon sürecinin bir çıktısı olarak verinin anlamlandırılması, bilgiye ulaşma basamağını temsil etmektedir. Nihayetinde edinilen bilgiyle geleceğe yönelik alınacak kararların inşası, nihai bilgelik basamağını oluşturmaktadır. Oysa daha önce bahsi geçen basamaklar ne geleceğe ne de herhangi bir eyleme yönelik sonuç doğurmaktadır. Veri, her an vardır ve miktarı zamanla artmaktadır. Değişimin ve gelişimin hızlı bir şekilde reaksiyon gösterdiği günümüzde ise oluşturulacak politikalardan, yapılacak

yeni yatırımlara, çeşitli stratejilerden, kalkınma planlarına kadar birçok alanda verilerden yararlanılmaktadır.

Bu nedenle, verinin varlığı ve aktif kullanımı birçok potansiyel fırsat sunmasından ötürü çağın en kıymetli yapıtaşı olarak nitelendirilmektedir. Tüm bunların yanı sıra, algoritmaların kullanımı ile veriler, 4.0 Endüstri dönemine ait uluslararası yarış içinde yapay zekâ uygulamaları için de önemlidir.

Diğer taraftan diplomasi ise uluslararası müzakereler, ulusal temsiliyet, hukuk dili ve uzlaşma gibi birçok etmeni bir araya getiren kadim bir sanat olarak değerlendirilmektedir. Diplomasi kavramı ve içeriği de tıpkı veri kavramında olduğu gibi sürekli gelişmekte ve kendisini zamanla yenilemektedir. Önceleri klasik diplomasi anlayışı uluslar tarafından benimsenirken sonrasında yumuşak güç kavramı ve uygulama alanlarıyla diplomasi yeni bir boyut kazandı. Artan dijitalizm ve dijital dönüşüm süreci diplomasi alanında da bazı yenilikleri beraberinde getirmektedir. Nihayetinde veriye dayalı diplomasi son dönemlerde en çok karşılaşılan ve sunduğu yeniliklerle karşılaşılmaması beklenen konu başlıklarından biri olarak görülmektedir.

Veriye dayalı diplomasisi kavramı, bir anlamda veri ve diplomasi arasındaki ilişki boyutunu ifade etmektedir. Bu ilişki boyutlarından biri, verinin bir araç olarak diplomasi süreçlerinde kullanarak müzakere süreçleri, konsolosluk işleri ya da diplomatik faaliyetlerde kullanımınıdır. Bir diğer ilişki boyutu ise siber güvenlikle ilgili uluslararası müzakereler, çevrimiçi çok dilliliğin teşviki ya da sınır ötesi e-ticaret ile verinin kullanımına yönelik diplomasiye doğrudan temasıdır. Son olarak ise jeopolitik ve jeoekonomik yönüyle daha çok teknik ve altyapısal diplomatik bağlamda kurduğu ilişkidir (Jacobson & ark., 2018). Bu bağlamda veri diplomasisi kavramı, salt bir tanıma indirgenemeyecek tüm bahsi geçen uzantıların kesiştiği ortak nokta üzerinde yerini almaktadır.

Veri diplomasisi kavramı, veri eksenli farklı üç anlam altında toplanmaktadır (Jacobson & ark., 2018). Bunlar;

- Diplomasiye bir yardımcı aracı,
- Diplomasiye doğrudan teması,
- Diplomasiye faaliyet ortamını değiştiren bir değer olarak ifade edilebilir.

Veriye dayalı diplomasi çatısı altında temelde iki perspektif söz konusudur. Bunlardan biri sosyo-politik bir diğeri ise ekonomi yönüyle ilgilidir.

Ekonomi yönüyle veri diplomasisi konusu, daha çok verinin dijital formuyla ilgilenmektedir. Buradaki kapsam büyük ölçüde istatistikler, uluslararası veri akışları, veriye dayalı ekonomik iş hacimleri ve de teknolojik gelişmelere yönelik

yaklaşımları içermektedir. Bu açıdan konunun sosyo-politik boyutuyla bir ayrıma sahiptir.

Kavramın sosyo-politik yönü daha çok uluslararası sistemin belirsizliğinde kesin çözümler sunamamasıyla birlikte, bir öngöründe bulunma ya da veriyi bir araç olarak kullanarak hedeflenen öncelikli gündem başlıklarının gerçekleştirilmesine yönelik çeşitli avantajlar sunmaktadır. Bu açıdan verinin, sosyo-politik yönüyle doğrudan diplomatik süreçler içinde, uluslararası hukuk mahkemelerinde, sürdürülebilir kalkınma planlarının oluşturulmasında veya kriz dönemlerinde kullanımı söz konusudur.

Verinin diplomasi içinde kullanımı ise bilgi toplama ve diplomatik raporlama, müzakere süreci, kamu diplomasisi çalışmaları ve de konsolosluk işleri gibi birtakım faaliyetleri içermektedir. Bu çalışmada kamu diplomasisi bağlamında, verinin kullanımına yönelik veriyeye dayalı diplomasi kavramına değinilecektir.

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİYE GEÇİŞ SÜRECİ

Diplomasi, Kadeş Antlaşmasına kadar tarihsel bir geçmişe sahip olmasıyla birlikte 15. yüzyıla kadar “ad hoc” olarak nitelendirildi. Bu tanımla ifade edilen aslında geçici ve tek tarafa dayalı bir diplomasi anlayışının o dönemde varlığıdır. Özellikle İtalyan şehir devletlerinde görülen bu dönemdeki diplomasi anlayışı, uluslararası ilişkilerin kısa vadeli kullanımına dayanan bir zemin üzerine oturtulmaktaydı (Eren, 2021).

Klasik diplomasiinin ortaya çıkmasında etkisi büyük olan ve bir o kadar realist teori görüş geleneğine sahip isim Henry Kissinger ise diplomasi kavramını daha çok uluslararası ilişkilerin tarihçesi ve de diplomasi sanatı hakkında yazdığı kitapla dikkatleri üzerine çekti. Bu kitap, 20. yüzyıla ait yaklaşımları içeren bu eser diplomasiye yönelik farklı bir bakış açısı kazandırdı.

Yine 1965 yıllarında Tufts Üniversitesinin o dönem Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu Dekanı Edmund Gullion, uluslararası literatüre kamu diplomasisi kavramını kazandırdı (İletişim Başkanlığı, 2022a).

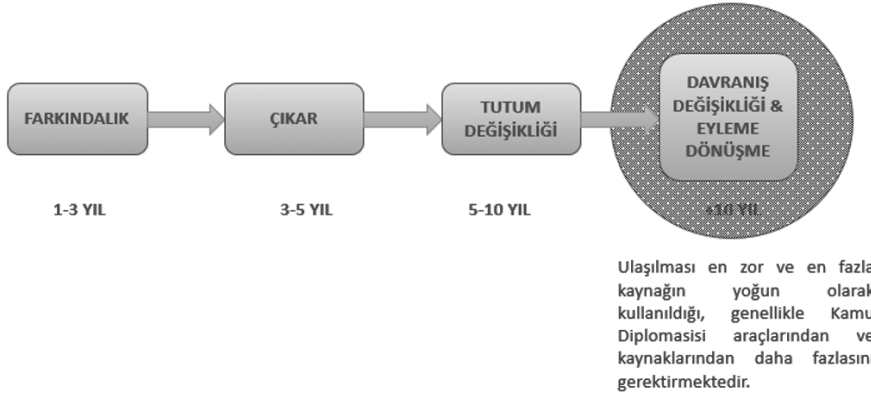
Ona göre uluslararası ilişkilerin klasik ve geleneksel diplomasi kavramlarının dışında kalan alan kamu diplomasisi olarak nitelendirilmektedir.

Daha sonrasında neo-liberalist görüşe sahip Joseph Nye, diplomasi yaklaşımını geliştirerek sert ve yumuşak güç teorisini ortaya attı. Kültürel ve tarihsel ilişkilerin uluslararası ilişkiler nezdinde etkisine dayanan bu diplomasi yaklaşımına daha sonrasında teknoloji ve bilimin buluşturulduğu akıllı güç kavramı eşlik etti.

Kamu diplomasisi, kamuoyuna yönelik faaliyetleri düzenleyen bir stratejik iletişimin parçasıdır. Kamu diplomasisinin kullanımı ise bir propaganda kültürü oluşturulmasının aksine somut ve nesnel veriler ışığında çift yönlü bir stratejik iletişim dilinin kurulması ve de ilgili alanlarda uygulanmasıdır (Kalın, 2012). Kamu diplomasisinin siyasal bağlamda bilgilendirme ve kültürel etkileşimi sağlama gibi iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlara ek olarak kamu diplomasisi, kamuoyunu istenen düzeyde yönlendirme, yaşam pratiklerini biçimlendirme, algıyı şekillendirme, itibar ve imaj yönetme gibi birçok nosyonu beraberinde taşımaktadır (Bostancı, 2012).

Jan Melissen'in savunduğu düşüncede olduğu gibi diplomasi, sosyal varlıklar tarafından uygulanan sosyal bir kurum olması nedeniyle toplumdaki değişiklikler sonunda diplomaside de değişikliklere yol açmaktadır. Günümüzde ise teknolojik gelişimden ve dijital dönüşümden etkilenen uluslararası ortamın konjonktürel yapısından dolayı diplomasiye ait yeni yaklaşımların benimsenmesi ve uygulanmasında etkili olmuştur (Melissen, 2015). Özellikle sosyal medya kullanımının kamu düzleminde yaygınlaşması, mekândan bağımsız eş zamanlı etki ve etkileşim özelliği dijital diplomasi kavramını ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Artık diplomatlar hedef kitesine doğrudan temas edebilme, bireyler ise gündelik hayatta ulaşması güç olan yetkililere temas kurabilecek bir erişim örüntüsüne sahiptir. Şunu da belirtmek gerekir ki dijital diplomasi kavramı, Alec Ross'un Geleceğin Endüstrileri adlı kitabında aktarılan ölçekte geniş bir yelpazeye sahip bir topografya içinde gelişim göstermektedir ve sosyal medyaya dayalı bir diplomatik iletişim ağ yapısı kavramın oldukça daraltılmış kısmını oluşturmaktadır.

Gonzalez, kamu diplomasisi nitelikli değerlendirilmesinin karşı karşıya zorluklarını; yapıların kurumlarca parçalı olarak dağılmış olmasına, ölçüm kriterlerinin belirsizliğine ve de etkisinin doğru şekilde tespiti açısından mevcut yetersizliklerden bahsetmektedir. Davranış değişikliği ya da eyleme dönüşmesi Şekil 1'de görüldüğü üzere uzun bir süreç gerektirir. Bu değişimi taşımayan bir kamu diplomasisi yapım süreci nihayetinde başarısız bir girişim olarak neticelenmesi söz konusudur (Gonzalez, 2015).

Şekil 1. Kamu Diplomasinin Hedef Kitleye Etki Süreci (Gonzalez, 2015)

Verilerin dijitalleşmesi ve depolanması ile başlayan dijital dönüşüm süreci içinde diplomasi yalnızca sosyal medya ağlarında bir etkileşim üzerinde şekillendiğini iddia etmek doğru olmayacaktır. Eş zamanlı eksponansiyel düzeyde veri üretiminin gerçekleştiği, 5G sistemlerinin kullanıldığı, nesnelerin internetinden bahsedildiği ve yapay zekâ yarışının olduğu bir kültürde veri temelli yeni stratejilerin geliştirme gereksinimi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Özellikle kamu diplomasisi bağlamında veri kullanımı, hedef kitlenin beklentilerini doğru anlama ve yapılan faaliyetlerin etkinliğini ölçmenin en iyi aracıdır (Gonzalez, 2015).

Özellikle diplomasi tarihinde yaşanan kırılımlarda önemli bir role sahip ABD'nin 2021 yılı ile birlikte kurumsal boyutta alanla ilgili veri stratejilerine dayalı çalışmaları ve uygulamaları, veriye dayalı diplomasi konusunun yeni yeni gelişim gösterdiği bir diplomasi alanı olarak karşılaşılmaktadır.

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİNİN KULLANIMI

Klasik diplomasi görüşünün öncü ismi Kissinger, Diplomasi adlı kitabında tarihin tekerrür yapısı benzer yaşanan olayların olası sonuçları hakkında fikir verdiğinden bahsetmektedir. Bununla birlikte o dönemde otomatik olarak uygulanabilecek bir el kitabının yokluğundan yakınmaktadır (Kissinger, 2000). Hızla artan veri hacimleri diplomasi alanında da yeni kullanımların ortaya çıkmasından etkili olmuştur ve o gün Kissinger'in ifade ettiği şekliyle bir otomatik el kitabı olmasa da bugün veriye dayalı diplomasi faaliyetleri ve analiz yöntemleriyle otomatik olarak uluslararası sisteme entegre edilmektedir.

Kamu diplomasisinin etkinliği, daha uzun soluklu ve hedef kitle odaklı gündem oluşturulmasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda, devletler tarafından yapılan kamu diplomasisi yatırımları her ne kadar kısa vadede ciddi sonuçlar ortaya çıkarmayacak olsa da veriye dayalı yaklaşımların daha sonuç odaklı bir fayda sağlaması beklenmektedir. Kamuoyu araştırma şirketlerinin sadece anlık fotoğraflar çekmesi, toplumun kararsız ve çelişkili olan yapısal gerçeğini tam olarak çözümleyememektedir. Sosyal medya ölçüm ve analizleri, diğer tüm kamu diplomasisi değerlendirmelerinden çok daha gelişmiş bir yapıya sahiptir. Verileri toplayan platformlar, dijital erişim işini fiilen yapmak için kullanılan platformlarla benzer özellik taşımaktadır. Metrik toplama işleminin otomatik olarak analizinin uygulanabilmesi, herhangi bir zaman içinde büyük bir fotoğraf sunabilme veya ayrıntılı düzeyde gerçekleştirebilme olanağı sağlamaktadır.

İnternet kullanımının yaygınlaşması ve günlük tüketim miktarı ile buna bağlı veri üretim miktarının çok ciddi seviyede artış göstermektedir. Aynı zamanda işlenen veriler değerli bir hammaddeye dönüşerek ve güvenilir analizlerin yapılması neticesinde bir güç unsuru oluşturur. Bu durum ise verilerin politika yapım süreçlerinde bir etkiye sahip olmasının en büyük mümessillerinden biridir. Bunlardan biri de kuşkusuz diplomasi alanında kullanımıdır (Çuhadar, 2021).

Kamu diplomasisi değerlendirmesini sayısal verilere dayandırma gereksinimi, sadece örgütsel normların değil, toplumsal normların da bir ürünü olduğu gerçeği unutulmamalıdır (Manor, 2017). Sosyal yardım kampanyalarından iletilen mesajların etkisini değerlendirmeye, tahmin etmeye ve dezenformasyonla mücadeleye kadar birçok konuda büyük veri metinlerin analizlerinin gerçekleştirilebilmesi için yapay zekâ kullanımını gerekmektedir (US Department of State, 2022a). Nitelikli işlenen veriler, konsolosluk sürecinin geliştirilmesinden, diplomatların ticaret ve yaptırımlara ilişkin karmaşık, çok düzeyli müzakereler için hazırlıklarını desteklenmesine ya da kuraklıktan sele kadar iklim değişikliğinin etkileriyle bağlantılı insani krizleri tahmin etme kapasitesini artırma imkânı sunar (Ashbrook, 2020).

Tüm bunlar, kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı diplomasiyi taşıdığı yeni alanları ve fırsatları gözler önüne sermektedir. Yine de gelişmekte olan veriye dayalı diplomasi kavramı, karşılıklı anlayış ve barış ortamı oluşturmasından çok, hükümetlerin stratejik çıkarlarını ve emellerini desteklemekle ilgisi olduğuna dair bazı eleştiriler almaktadır. Bu yapılan eleştirilerin temelinde veriye dayalı yaklaşımların, yetkilileri kamu diplomasisinin insancıl yeteneklerinden daha da uzaklaştırma riski taşıma endişesi yatmaktadır (Bean & Comor, 2017, s. 10)

Devletlerin çevrimiçi oyuncular olması ve bu alanda etkinliklerini artırmak istemeleri unutulmaması gereken bir gerçektir ki bu yöntemle yapılan uygulamalar düşük bütçeler gerektirmektedir. Devlet kurumları tüm bu imkân ve kapasitelerini kullanarak sempati atağı, kültürel katılım, farkındalık yaratma gibi faydalar sağlarken bir yandan da hararetili çevrimiçi tartışmalar, savunmacı yorumlar veya propaganda gibi bazı olumsuz durumlara maruz kalmaktadır. Veri bilimcileri kadar kamu diplomasisi karar vericilerin veriye dayalı diplomasiyi benimseyici ve geliştirici bir bakış açısına sahip olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu diplomasisi ile ilişkili kamu kurum ve mercilerin iç yapısında geliştirilmesine ihtiyaç duyacağı gündem konuları bu nedenle doğrulama ve karşı mesaj, veri/duygu analizi, dijital içerik yaratma, diaspora/yatırımcı etkileşimi ve mikro-müzakereler gibi başlıklar olması beklenmektedir (Ünver, 2017). Veriye dayalı diplomasinin kamu diplomasisi bağlamında kullanımını anlaşılır kılmak için oluşturulan Tablo 1’de, veri bilimi ve diplomasisi arasındaki ilişkiyi mimari, kazanım, analiz ve hedefe ulaşma bağımımlı değişkenleriyle özet sorular sorarak bir çerçeve bakış açısı kazandırılmaktadır (Fischer, 2015).

Tablo 1. Kamu Diplomasisi Bağlamında Veri ve Diplomasisi Soruları (Fischer, 2015)

	Mimari	Kazanım	Analiz	Hedefe Ulaşma
Diplomasisi	Hangi sorular diplomasisiyle ilgilidir?	Toplanan veriler için bağlantı sağlama.	Verileri diplomasisi bağlamında yorumlama.	Verilere sürekli erişim gerekli olacak mı?
	Diplomasisi ile ilgili veriler nerede?	Kolayca erişilen verilerle alanın temel öğeleriyle son derece ilişkili veriler arasındaki nüans.	Sonuçlar çağdaş diplomasisi teorilerine nasıl katkıda bulunmakta?	Yayımlar ham verilerin kullanılabilir olmasını gerektirecek mi?
	Verilerle ne yapabilmek istenir?	Etki alanına özgü veriler (uygun arama terimleri gibi).	Hangi sonuca varılabilir ve bu sonuçlar başka hangi araştırma sorularını önerir?	Verilerin herhangi bir toplu formu gerekli mi?

Tablo 1. Kamu Diplomasisi Bağlamında Veri ve Diplomasi Soruları (Fischer, 2015)

	Mimari	Kazanım	Analiz	Hedefe Ulaşma
Veri Bilimi	Veriler hangi biçimde mevcut? Veriler ne kadar güvenilir mi? Veriler uygun boyutta mı?	Veri türü, boyutu ve toplama yöntemi için bağlantı sağlama.	Makine temelli analiz ve görselleştirme.	Verilerin yeniden kullanılabilceği pratik bir formda uzun vadeli depolama. Veriler fiziksel olarak nerede saklanmakta? Veriler hangi formatta saklanmakta?
	Hangi gizlilik endişelerinin dikkate alınması gerekmekte?	Pratik veri toplama ve saklama işlemlerini yürütme.	Metin analizi ve doğal dil işleme gibi makine öğrenimi.	Ham veriler başkalarıyla paylaşılabilir mi? Hizmet şartlarının getirdiği sınırlamalar var mı?
	Bu verilere odaklanmak hangi önyargıyı ortaya çıkarabilir?	Analiz için veri sağlama ve alan uzmanlarını veri bölümlerine yönlendirme.	İstatistiksel modeller ve testler Regresyon, kümeleme ve sınıflandırma veya sosyal ağ analizi.	Verilerin güvenli bir şekilde saklanması gerekir mi? Başkaları tarafından erişilebilir mi? Erişmek için uzman bilgisi gerekecek mi?

Uluslararası İlişkiler alanında çalışanlar yürüten bilim insanları, bilgisayar temelli veri toplama ve analiz araçlarını geliştirerek, uygulayarak ya da yaygınlaşmasına teşvik ederek diplomatik faaliyetleri ve küresel sorunların çözümü üzerinde daha etkin bir süreç yönetimi sağlayabileceklerini iddia eder (Sula, 2021). Bu anlamda, güncel politika dinamiklerini eş zamanlı okuyabilme, proaktif yaklaşımları geliştirme, kamuoyunu belirli hedefler doğrultusunda yönlendirme ya da fikirlerini değiştirmede çeşitli katkılar sunması beklenmektedir.

Sürece yönelik temel yanıt bekleyen araştırma sorularının hazırlanmasından sonra, veri temelli diplomasi faaliyetlerini uygulanmasına yönelik birtakım analizler yapılarak mevcut verilerden bir anlam üretilmesi hedeflenmelidir. Analizi yapılacak veri kaynakları telefon kayıtları, web aramaları gibi pasif veri

çıktıları, sosyal medya etkileşimleri, web site içerikleri gibi çevrimiçi bilgiler, uydu veya kızılötesi görüntüler gibi fiziksel sensörler, rapor ve mesaj gibi dijital formattaki metinsel verilerdir. Özellikle Python ve R gibi programlama dilleri bu analizler için kullanılmaktadır (Jacobson & ark., 2018).

Buna göre, kamu diplomasisi alanında çalışmalar yapan, stratejiler uygulayan ve bunları hayata geçiren kamu kurum ve kuruluşları, sosyal bilimler yönüyle doğru analiz yöntemleri kullanarak öncelikli hedeflerine ulaşmak için günümüzde daha ciddi fırsatlara sahiptir. İstenen hedefler doğrultusunda, veriyle elde edeceği ve kullanabileceği kaynağın doğru tespitiyle, uygun analiz yöntemleri aracılığıyla bir anlam üretimi gerçekleştirip hedef kitleye yönelik veriye dayalı diplomasinin daha stratejik ve etki odaklı yapısıyla katkı sunacaktır.

TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİ

Türkiye'nin sahip olduğu kamu diplomasisi çalışmaları aslında çok da uzak tarihlere dayanmamaktadır. 2010/3 sayılı Başbakanlık genelgesi ile 2010 yılında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurularak kamusal resmi bir kimlik kazanıldı.

Bu süreçte, üniversite programları, siyasal iletişimle ilgili çalışmalar ve de medyaya yönelik faaliyetler gerçekleştirildi. 24 Temmuz 2018 tarihinde ise 14 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi nezdinde İletişim Başkanlığı kurulmuş, bu kurumun içinde Kamu Diplomasisi Dairesi de konuyla ilişkili faaliyetleri yürütmek maksatlı çalışmalarına başlamıştır. Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten başlıca kurum ve kuruluşlar Tablo 2'de verilmektedir (İletişim Başkanlığı, 2022a).

Tablo 2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyeti Yürüten Aktörleri (İletişim Başkanlığı, 2022a)

Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyeti Yürüten Aktörleri	
Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı	Türk Kızılay
Dışişleri Bakanlığı	Türkiye Maarif Vakfı
Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)

Tablo 2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyeti Yürüten Aktörleri (İletişim Başkanlığı, 2022a)

Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyeti Yürüten Aktörleri	
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	Anadolu Ajansı (AA)
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	Türk Hava Yolları (THY)

Dışişleri Bakanlığı, ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde süratli, etkin ve etkili çalışmalar yürütmek adına Kamu Diplomasisi Koordinasyon Sistemi'ni (KADİS) hayata geçirmiştir. Temel amacı; kamuoyunu izleme, koordinasyonu sağlama ve uygulanmasına yönelik ölçüm ve değerlendirme gereksinimlerini karşılamaktadır. 21 çeşit komitenin yanı sıra 5 adet özel statüde kamu diplomasisi alanına özgü komiteler kuruldu. (İletişim Başkanlığı, 2021b).

İletişim Başkanlığı'nın 2023 yılına ait Performans Programı'ndaki 11. Kalkınma Planına göre, (İletişim Başkanlığı, 2023) kamu diplomasisi bağlamında aşağıdaki başlıklar öncelikli hedefler olarak yerini almaktadır:

- Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi'nin hazırlanarak ilgili kuruluşlarla bütüncül bir bakışla faaliyetlerini eşgüdüm içerisinde yürütmesi,
- Geleneksel ve yeni medya araçlarının kullanımı ve dijital diplomasi kanallarının genişletilmesi,
- Uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olan kurum ve kuruluşlar nezdinde Türkiye'nin tanıtımına yönelik araştırmalar ve projeler gerçekleştirme,
- Kara propagandaya yönelik karşı çalışmalar ve doğru bilginin ulaştırılmasına yönelik çalışmalardır.

Bununla birlikte 2023 yılı bütçe teklifine göre Başkanlık için 1.631.576.000 TL ödenek öngörülmektedir. 2023 yılı bütçesi olarak 12.148.000 TL ise bilgi teknolojileri için yapılacak faaliyetlere ödenek ayrılmıştır.

Yine İletişim Başkanlığı'nın Kamu Diplomasisi bağlamında 2025 yılına kadar sahip olduğu bütçe ve tahminleri aşağıdaki Tablo 3'te verilmektedir (İletişim Başkanlığı, 2022b).

Tablo 3. İletişim Başkanlığı'nın 2022-2025 Yılları Arası Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bütçesi (İletişim Başkanlığı, 2022b)

Faaliyetler	2022 Bütçe (TL)	2022 Harcama Haziran (TL)	2023 Bütçe (TL)	2024 Tahmin (TL)	2025 Tahmin (TL)
Kamu Diplomasisi, Ulusal ve Uluslararası Kamuoyu İletişimi ve Tanıtım Faaliyetleri	114.738.000	109.370.856	286.582.000	340.111.000	386.169.000

Dışişleri Bakanlığı nezdinde ise kamu diplomasisi bağlamında, 2019 yılında başlatılan “Dijital Diplomasi Girişimimiz” programı kapsamında teknolojinin dönüştürücü gücü kullanılarak kamu diplomasisi faaliyetlerinde, konsolosluk hizmetlerinde, siber güvenlik alanında ve de dış politika analizi gibi çeşitli başlıklarda geleceğe yönelik yatırımlar ve entegre çalışmaları gerçekleştirmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022b).

Dijital Diplomasi kullanımı ile büyük veri ve yapay zekâ başta olmak üzere, teknolojik imkânlardan dış politikanın tüm boyutlarında istifade edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca konsolosluk hizmetleri, kamu diplomasisi ve dış politika analizi gibi birçok alanda teknolojinin dönüştürücü gücünden faydalanması hedeflenmektedir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde Bakanlık bünyesinde kamu diplomasisi uygulamalarında sosyal medya kullanımına daha çok önem verilmektedir.

Dışişleri Bakanlığı'nın Türkçe Twitter sayfasının takipçi sayısı 17 Haziran 2023 itibarıyla 1 milyon 722 bin 867'ye, İngilizce Twitter sayfasının takipçi sayısı ise 155 bin 785'e ulaşmıştır. Türkçe ve İngilizce, Fransızca ve Arapça dillerinde Twitter hesapları kullanılmaktadır. Bakanlığın resmi Twitter hesabı, Avrupa ülkeleri Dışişleri Bakanlıkları arasında en çok takipçiye sahip resmi Twitter hesabı olarak dikkat çekmektedir. Dışişleri Bakanlığı'nın Türkçe Facebook sayfasının takipçi sayısı 326 bine ulaşmıştır. Bakanlığın resmi Youtube kanalı ise 1 milyon 853 binin üstünde görüntülenmeye sahip bir başka mecraadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022b).

Türkçe, İngilizce, Fransızca, Arapça, Almanca, İspanyolca, Portekizce, Çince, Rusça ve Farsça olmak üzere 10 dilde hizmet vermektedir. İnternet sitesi ana

sayfasını 1 Ocak-5 Aralık 2022 tarihleri arasındaki ziyaretçi sayısı bir önceki seneye göre %41 artış göstererek 7,3 milyona, görüntülenme sayısı da geçen seneye göre %43 artış göstererek 9,9 milyona ulaşmıştır. Bunların yanı sıra, Kovid-19 salgını ve Rusya-Ukrayna savaşı sürecinde Bakanlık ve Temsilcilikleri resmi sosyal medya hesapları 7/24 esasına göre vatandaşların talepleri karşılamıştır. Güncel gelişmeler veya ülkesel asılsız kampanyalar karşısındaki yanıtlar, Bakanlığın internet sitesinde ve sosyal medya hesaplarında “açıklama” veya “soruya cevap” formatıyla yayımlanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı nezdinde kamu diplomasisinin geliştirilmesine yönelik alt program kapsamında yürütülecek faaliyet maliyetleri Tablo 4’te verilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022a).

Tablo 4. Dışişleri Bakanlığı’nın 2022-2025 Yılları Arası Kamu Diplomasisi Faaliyetleri Bütçesi. (Dışişleri Bakanlığı, 2022a)

Faaliyetler	2022 Bütçe	2022 Harcama (Haziran)	2023 Bütçe	2024 Tahmin	2025 Tahmin
Uluslararası İşbirliğinin ve Kamu Diplomasisinin Geliştirilmesi Faaliyetleri	84.251.000	33.929.052	164.469.000	198.813.000	220.992.000

Özellikle İletişim Başkanlığı ve de Dışişleri Bakanlığı yenilikçi diplomasi çalışmaları kapsamında ciddi adımlar attığı ve bu faaliyetlere yönelik yüksek bütçeler ayırdığı söylenebilmektedir. Kamu diplomasisi bağlamında etkilerini ve ileriye dönük stratejilerin değerlendirildiği uygulamalı örneklere erişmek güç olmasından dolayı veriye dayalı diplomasi bağlamında ulaşılan seviyenin değerlendirilmesi için yeterli bir bilgi ve ölçüt bulunmamaktadır.

2020 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmesi planlanan Antalya Diplomasi Forumu (ADP), salgın nedeniyle ilk senesinde dijital ortamda gerçekleştirilmiştir ve buna rağmen büyük bir katılım oranına ulaşmıştır. 2021 yılında gerçekleşen ADP’nin başarısı ise dijital diplomasinin önemini gözler önüne sererek dijital aktörler daha büyük kitlelere dijital araçlarla istediği zaman istediği yerden erişme imkânı tanımıştır. Bu durum ise uluslararası ilişkiler içinde dönüşen diplomasinin farklı boyutlarını yansıtmıştır (Çuhadar, 2021). 18-21 Haziran 2021 yılında gerçekleştirilen ADP’nin teması “Yenilikçi Diplomasi” konusunun bir uzantısı olarak kapsamlı veri-üretimi ve işlenmesine dayanan bir araştırma

altyapısını Dışişleri Bakanlığı ve ilgili kurumların ortak çalışmalarıyla Türkiye’de kurulması mümkündür (Sula, 2021). İletişim Başkanı Altun’un ifadesinde olduğu gibi dünyada kamu diplomasisi alanında belgesel bakışın önemi gittikçe yerini gösteri ve sansasyona doğru yönelmektedir. Ayrıca, hızlı aksiyon almanın bir anlamda önemini vurgulayarak anlık taktiklere doğru dönüşüm sürecinin artık başladığına değinmektedir (İletişim Başkanlığı, 2021b).

Son on yılda, diplomatlar dış politika hedeflerine ulaşmak için dijital teknolojileri giderek daha fazla kullanmaya başlamasından, kamu diplomasisi hızlı bir dijitalleşme sürecinden geçtiği de söylenebilmektedir. 2008’den beri diplomatlar, sosyal medya sanal elçilikleri ve büyük veri analizi dâhil olmak üzere sayısız teknolojiyi benimsemektedir. Daha da önemlisi, diplomatların dijital teknolojileri ilk kez kullanması, kamu diplomasisi uygulamasıyla yakından ilişkili olarak görülmektedir (Manor, 2022). Bu doğrultuda, Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetlerini düzenleyen İletişim Başkanlığı’nın mevcut teknoloji altyapısı (İletişim Başkanlığı, 2022b);

- Devlet Enformasyon Sistemi (DES),
- Kurum web sayfası ve diğer kampanya sayfaları,
- Kamu Terim Bankası (KTB),
- Kamu Diplomasisi İzleme Sistemi (KADİZ),
- 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü Anma Etkinlikleri Koordinasyon Portalı (PTS),
- Sesli Kitap Portalı (KulakVer),
- Mail sistemi,
- İntranet portalı,
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)’den oluşmaktadır.

Bu altyapılar içerisinde özellikle KADİZ, kamu diplomasisi faaliyetlerini izleme, değerlendirme, takip etme ve raporlama gibi işlemlerin gerçekleştirildiği bir sistemdir. Bu sistemin kullanımıyla, gerçekleştirilen faaliyetlerin takibi neticesinde elde edilen veriler değerlendirilerek çalışma analizlerinin yapılması ve de faaliyet sürecinin izlenmesi hedeflenmektedir. Bu sayede etkin bir diplomasi süreci yürütülmek istenmektedir (İletişim Başkanlığı, 2021a);

- Planlama,
- Uygulama,
- Değerlendirme,
- Analiz etme
- Raporlama süreçlerine dayanmaktadır.

Yapılan faaliyetlere dayalı sisteme girilecek temel bilgiler;

- Kamu Diplomasisi Komitesi Adı
- Stratejik Amaç
- Stratejik Hedef
- Faaliyet Adı
- Alt Faaliyet Başlığı gibi kısımlardan oluşmaktadır.

Yine yapılan faaliyetlere ilişkin diğer bilgiler de toplanılmaktadır. Bunlar;

- Faaliyetin Gerçekleşme Durumu
- Başlangıç Tarihi / Bitiş Tarihi
- Faaliyetin Gerçekleştiği Ülke / Faaliyetin Gerçekleştiği Şehir
- Bütçe Tutarı / Bütçe Kaynağı
- Faaliyet Türü
- Hedef Ülkeler
- Hedef Kitleler
- Faaliyete İlişkin Açıklama
- Faaliyete İlişkin Sayısal Verilerden oluşmaktadır.

İlgili kurum ve kuruluş kullanıcıları tarafından girilen bu veriler moderatörün onayına sunulurken düzeltme gerekiyorsa kullanıcıya geri gönderilebilmektedir. Bu tür formatta veri analizi çalışmaları daha çok dil ve metin madenciliği kapsamında desteklemektedir. Sistem kapalı ve gizli tutulduğundan uygulama örneklerine ve kapsamına erişilememektedir.

Ulusların, diplomasi faaliyetlerini destekleyici veri analiz yöntemlerine ait kullanım sınırlılığı, sahip olduğu mevcut potansiyelini tam anlamıyla kullanamama gibi durumlara yol açması söz konusudur. Ulusal temelde geliştirilmiş ve yaygın bir kullanım ağına sahip veriye dayalı diplomasi faaliyetleri, yakın gelecek zaman için oldukça özgün sonuçlar ve faydalar doğurması beklenmektedir. Her ne kadar bu bağlamda gerçekleştirilen uluslararası çalışmalar yeni yeni geliştiriliyor olsa da Türkiye'nin milli çıkarları göz önünde tutularak kamu diplomasisi faaliyetlerinin önem kazandığı bir dönem içinde, veriye dayalı diplomasi faaliyetlerinin doğru şekilde tespiti ve analizi sağlanmalıdır. Keza bu durumu destekleyici şekilde hızlı ve etkin bir altyapı, metodoloji ve sistematğe adapte olması önemli bir gerekliliktir.

DÜNYA'DA KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİ

Veriye dayalı diplomasi, dijital diplomasi ile aynı anlamı taşımamaktadır. Diplomasininin bir dijital dönüşüme uğramasına ek olarak veriye dayalı diplomasi,

özellikle dijital verilerden elde edilen analizler neticesinde ortaya çıkan bulguların diploması faaliyetlerinde kullanımıyla bir ortak paydaya sahiptir.

Dijital diploması ve veriye dayalı diploması birbiriyle benzer bir alana sahip olmakla birlikte mevcut dijital diplomasının merkezinde tam anlamıyla veriye dayalı bir diploması politika üretim yaklaşım ve kapsamına sahip değildir. William J. Hybl, diploması ve diplomatların etkisini değerlendirmek için kullanılan veri ölçütlerini daraltan bir atıfta bulunmak maksatlı 2014 yılında “veriye dayalı diploması” terimini kullandığı bir rapor yayınlamıştır (Body vd., 2019).

“Veri Diplomasısı” kavramı Timothy Dye tarafından Amerikan Bilim İlerleme Derneği’nin 2015 konferansında sunulan yine bir başka tanım içinde kullanıldı. Kavramın ve kamu diplomasısı bağlamında yaklaşımın kökleri ABD’ye ait olduğunu söylemek mümkündür (Jacobson & ark., 2018). Yeni gelişmekte olan bir alan olduğu için uluslararası kullanım örnekleri sınırlıdır. Bir sonraki bölümde ABD’nin veriye dayalı diplomasısı hakkında daha detaylı bilgiye yer verilecektir. Diplomatik uygulamalarda veri kullanımına yönelik uzmanlar yetiştirerek faydayı maksimize etmek isteyen Birleşik Krallık Yabancı Milletler Topluluğu Ofisi (FCO) Dışişleri Bakanlığı örnek ülkelerden biridir (Jacobson & ark., 2018).

Çok büyük hacimli belgelerin manuel yöntemlerle analiz edilmesi meşakkatli olsa da veri analizi, bilgiyi işleme, içgörüler oluşturma ve kalıpları tespit etme gibi yeni yaklaşımlar geliştirilmektedir. Ayrıca Birleşik Krallık, veri analizi ve sosyal medya analizi gibi araçları kullanarak kamu diplomasısı stratejilerini geliştirmeye yönelik İngiliz Konseyi tarafından yürüttüğü çalışmalarda, veri ve analitik yöntemleri kullanarak kültürel değişimleri, eğitim projelerini ve sanatsal etkinlikleri desteklemek amaçlı çalışmalar yürütmektedir (MacDonald, 2020).

Kanada, veri ve analitik yöntemleri kullanarak kamu diplomasısı stratejilerini güçlendirmek için Küresel İşler Kanada Ajansı öncülüğünde veri analitiği ve sosyal medya analiz yöntemlerini kullanmaktadır. Büyük hacimli karmaşık verileri üst yönetime iletmek üzere eyleme geçirebilecek içgörüler dönüştürme maksatlı yeni teknolojiler, yapay zekâ ve makine öğrenimi yetenekleriyle deneyler yapılarak veriye dayalı karar almayı ve politika oluşturmayı destekleyici yaklaşımlar geliştirilmektedir. Durumsal Farkındalık uygulaması, Dış Politika ve Diploması Servisi görevlilerine küresel olayları ve dezenformasyonu yakından takip etmek için bir uygulama kolaylığı sağlamaktadır.

Bu uygulama, merkezi bir platformda büyük hacimli medya ve web’den yararlanarak Kanada’nın dış politika duruşunu desteklemek, küresel olayları izlemek ve bunlara yanıt vermek üzere anahtar bilgilerin tespiti için eğitmektedir.

Ayrıca Kanada şu anda bilişsel arama yeteneklerini kullanarak politika ve metin analitiğine odaklanan birkaç küçük ölçekli deneyler gerçekleştirmektedir (Government of Canada, 2022).

Avustralya, veri odaklı kamu diplomasisine önem veren ülkelerden biridir. “Australia Unlimited” adlı bir kampanya ile veri analitiği ve sosyal medya analizi gibi yöntemleri kullanarak kamu diplomasisi stratejilerini geliştirmektedir. Bu kampanya, Avustralya’nın kültürel, ekonomik ve inovasyonel yönlerini uluslararası hedef kitlelere tanıtmayı hedeflemektedir. Hedef kitlelerin ilgi alanlarını, sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımları ve etkileşimleri analiz ederek kullanıcıların tercihlerini, anahtar kelimeleri ve diğer veri bileşenlerini değerlendirir. Bu bilgileri kullanarak, kampanya içeriğini ve iletişim stratejisini şekillendirmekle beraber, hedef kitlelerle daha etkili bir etkileşim sağlamayı amaçlamaktadır (“Austalian Government”, 2016). Avustralya’nın öne çıkarmak istediği konudaki başarı ya da kültürünü vurgulayan videolar, görseller ve hikâyeler gibi içerikler paylaşarak hedef kitlelerin ilgi gösterdiği konularla etiketleyerek paylaşmaktadır. Avustralya Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı, veriye dayalı yaklaşımını kullanarak hedef kitlelerle etkileşimini artırıcı kamu diplomasisi stratejilerini daha etkili bir şekilde uygulamaktadır.

İsrail Dışişleri Bakanlığı, sosyal medya analizi ve dijital iletişim araçlarını kullanarak kamu diplomasisini desteklemekte ve ülke imajını artırmayı hedeflemektedir. Popüler sosyal medya platformlarında aktif paylaşımlarda bulunarak, İsrail ile ilgili haberler, etkinlikler, kültürel içerikler ve ilgili politika konuları hakkında düzenli olarak birtakım faaliyetler gerçekleştirir. Bu sayede, sosyal medya analitiği araçlarını kullanarak, paylaşımların erişimini, etkileşim düzeyini ve kullanıcıların tepkilerini izleyerek, hangi içeriklerin hedef kitle tarafından daha fazla ilgi gördüğünü ya da dikkatini çektiğini ve nasıl bir etkileşim stratejisinin daha etkili olduğunu anlamaya yönelik kullanmaktadır. Ayrıca, interaktif web siteleri, mobil uygulamalar, dijital haber bültenleri ve video içerikleri gibi araçlar kullanarak hedef kitlelerle doğrudan etkileşim sağlama yolunu tercih etmektedir.

İsraili diplomat Elad Ratson, dijital diplomasi pratiğine algoritmik bir yaklaşım getirerek, ülkelerle ilgili çevrimiçi anlatıların akışını etkilemek adına algoritmalarından yararlanmaktadır. Bu nedenle, algoritmik dış politika sistemi, her yerde toplanan çok büyük miktarda veriyi analiz etmektedir. Bu veri kümelerine dayanarak, yapay zekâ sistemini gerçek diplomasi uygulamalarına uyarlayabilecek makul stratejiler önermektedir (Choi, 2019).

ABD’NİN KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİ

ABD’nin veri dayalı diplomasiyi güçlendiren kurumsal veri stratejisi Eylül 2021 yılında yayınlandı. ABD Dışişleri Bakanı Blinken’ın ifadesiyle “Veri, diplomasi için kritik bir araçtır. İş gücümüz verileri parçalarının ucunda tuttuğunda, diplomatik olarak ilişki kurmaya, etkili bir şekilde yönetmeye ve küresel olarak liderlik etmeye daha hazırlıklı olunacaktır.” ifadesiyle veri ve diplomasi ilişkisini değerlendirmektedir (US Department of State, 2022a).

21. yüzyılda Amerika’nın dış politikasına liderlik etmek için tüm güçlüklerle yönelik Dışişleri Bakanlığı, verileri kritik bir diplomasi aracı olarak kullanılmasının fayda oluşturacağını belirtmektedir (US Department of State, 2022a).

Yapay zekâ, hükümetlere verileri geniş ölçekte analiz etme ve hizmetleri nasıl sağladıklarını, endüstrileri nasıl düzenlediklerini ve vatandaşlarını nasıl koruduklarını yeniden değerlendirme gücü verdiği için; ortaya çıkan etik ve hesap verebilirlik zorluklarıyla karşı karşıya kalmaktadır. ABD’ye ait raporda bahsi geçen ifadeye göre diplomasi hızı, sürekli değişen bu jeopolitik eğilimlerin hızına ayak uydurması gerekmektedir (US Department of State, 2022b).

ABD, dünyadaki en gelişmiş diplomasi teşkilatına sahip olduklarını belirterek küresel iş gücünün potansiyelini veriye dayalı içgörülerle eşleştirmesini bir gereklilik olarak görmektedir. Gelişmekte olan küresel ortam, veriye dayalı içgörülere duyulan ihtiyaç ve teknolojik inovasyonun hızındaki artış nedeniyle veriyi stratejik bir varlık olarak kullanma biçimini modernize etmeye yönelik kurumsal bir yaklaşımı zorunlu kıldığını savunmaktadır (US Department of State, 2021).

Dijital dönüşüme yönelik kampanya tabanlı bir yaklaşımın temel yararının, öncelikli misyon ve yönetim konularında kamuyu sürece dahil etmeyi, eve’ ulaşmaya ve soyut stratejik hedeflerden daha hızlı ve sağlam sonuçlar sunmaya motive etmektedir (Graviss & Bernsten, 2022). ABD’nin veriye dayalı diplomasi için öncelikli amaç ve hedefleri Tablo 5’te verilmektedir (US Department of State, 2021).

Tablo 5. ABD'nin Veri Stratejisinin Öncelikli Amaç ve Hedefleri (US Department of State, 2021)

Bir veri kültürü geliştirilmesi	Analitik yöntemle kararları hızlandırılması	Görev odaklı veri yönetimi oluşturulması	Kurumsal veri yönetişiminin geliştirilmesi
Veri akışının güçlendirilmesi	Analitik ürünlerin sunulması	Verilere erişimi etkinleştirilmesi	Enstitü veri yönetimi işletim modeli
Veri işbirliğini geliştirilmesi	Modern analitik araç sağlanması	Veri mimarisini tanımlanması	Veri politikası geliştirilmesi
Gelecek için istihdam	Yapay zekâ ve programla dili uygulamalarını pilot olarak kullanımı ve ölçeklendirilmesi	Veri standartlarını tanımlanması ve uygulanması	Verilerin ve analitiğin kurumsal değerini ölçülmesi
		Veri kalitesi programı oluşturulması	

ABD, verilerden eyleme dönüştürülebilir misyon içgörülerini elde etmek için 30 Eylül 2023 tarihine kadar, ilk Kurumsal Veri Stratejisinin sekiz uygulama temasıyla uyumlu olarak, Bakanlık, veri analitiği alanındaki işgücü eğitimini iki katına çıkarmış, kurumsal analitik ürünlerinin kullanımını %50 oranında artırmış, ortak analitik altyapısından yararlanan kuruluş birimlerinin sayısını yükseltmiş, veri varlıklarının Departmanın Veri Envanteri/Veri Kataloğu'na alımını dört katına çıkarmış, ve modern bir kurumsal veri ilkesi yayınlamıştır. 2023 senesi için Tableau, Azure, ArcGIS, Databricks, vb. gibi ortak analitik altyapısından yararlanan Strateji Büro/ofis seviyesinin altındaki kuruluş birimlerinin sayısı 90'dan 110'a ulaşılması beklenmektedir (Graviss, 2023). Bu bağlamda, bakanlığın veri yönetimi ve analitik desteği sağlayan Yönetim Stratejisi ve Çözüm Ofisi'nin Analitik Merkezi, 20'den fazla büro ve 25 harici baş veri görevlisiyle işbirliği sağlayarak bir yıl boyunca veriye dayalı diplomasinin geliştirilmesine öncülük etmektedir (U.S. Mission to the United Kingdom, 2021). Veriye dayalı diplomasinin rehber ilkeleri Tablo 6'da verilmektedir (US Department of State, 2021).

Tablo 6. ABD'nin Veri Stratejisinin Rehber İlkeleri (US Department of State, 2021)

Paylaşmacı	Uygulamalı	Yönetilen	Etik	Güvenli
Veriler, kuruluş genelinde analize olanak sağlamak ve değerini artırmak için toplu yönetim yoluyla departman genelinde uygun şekilde paylaşılması	Veriler, dünya çapında her düzeyde ve görevde kanıta dayalı kararları bilgilendirmek için geniş çapta anlaşılır ve uygulanır olması	Verilerin etkin gözetimi ve yönetimi, iyileştirilmiş veri kalitesi, basitleştirilmiş kullanım ve görev etkisine göre öncelik verilen yatırım kararları yoluyla Departmanın uygulamalarını etkinleştirilmesi	Veriler, ABD Vergi Mükellefine hesap verebilirlik sağlamak ve en yüksek düzeyde bilimsel ve veri bütünlüğünü korumak için yeniden toplanabilir, saklanabilir ve reklamdan yararlanılabilir olması	Veriler, ABD Ulusal çıkarlarını yurtiçinde ve yurtdışında korumak için her sınıflandırma düzeyinde endüstri lideri güvenlik uygulamalarıyla korunması

ABD açısından dijital dünyada kamu hizmeti için yeni bir ethos'a ihtiyaç duyulmaktadır. Çin ve Rusya'nın yeni nesil teknoloji yeteneklerine veri destekli güç projeksiyonları için komuta edebildiği yerde, daha da derin bir küresel entegrasyon sağlayan toplumsal sistemleri korumak için, hükümet kurumlarının en iyi ve en parlak olanları saflarına çekmeleri gerekmektedir (Ashbrook, 2020). Kurumsal Veri Stratejisi, Bakanlığın veri politikasını, veri mühendisliğini ve veri bilimi kaynaklarını, altı aylık art arda "veri kampanyaları" ile öncelikli, yüksek görünürlüğe sahip misyon ve yönetim konularına ulaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Veri stratejisini gerçekleştirmeye yönelik kampanya yaklaşımını, Dışişleri Bakanlığı'nın şu ana kadar çok başarılı bulunmasının önemli bir kaynağı olarak görülmektedir (Graviss & Bernsten, 2022).

Veriye dayalı diplomasinin 2022 Faaliyet raporuna göre 2022 ve 2021 yıllarında Müsteşarlık ve Konsolosluk İşleri Bürosu'na milyon dolar cinsinden tahsisi Tablo 7'de verilmektedir (US Department of State, 2022b).

Tablo 7. ABD'nin Müsteşarlık ve Konsolosluk İşleri Bürosu'nun 2021 ve 2022 Yıllarına ait Harcamaları (US Department of State, 2022b)

Müsteşar	2021	2022
Siyasi İşler	15,808	17,399
Yönetim (Konsolosluk İşleri)	3,875	910
Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler	2,668	481
Silah Kontrolü, Uluslararası Güvenlik İşleri	1,424	340
Sivil Güvenlik, Demokrasi ve İnsan Hakları	7,238	13,502
Ekonomik Büyüme, Enerji ve Çevre	207	104
Toplam	31,22 (Milyon Dolar)	32,736 (Milyon Dolar)

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkilerden Sorumlu Müsteşarı, kamu diplomasisi uygulayıcılarına diplomatik angajman girişimlerine yönelik kritik veriler sağlanmasına yönelik kamu diplomasisine uyarlanabilir, politika merkezli, izleyici odaklı ve verilere dayalı bir yaklaşımı benimseyen modernizasyon girişimini desteklemektedir. Diplomatik angajman yürütmenin tüm yönlerini katkı sunmak adına stratejik ve ayrıntılı planlama, bütçeleme, faaliyet takibi, izleme ve raporlama içeren entegre bir araç paketi sunmaktadır. Kamu diplomasisi araçlarında bunun gibi girişimlerin yaşam döngüsünü yakalıyor olmak, misyonların yalnızca kamu diplomasisi çalışmalarının başarısını takip etmelerine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda temel dış politika amaçlarını ve hedeflerini ilerletmeye yönelik sürdürülebilirlik sağlar. ABD, 2023 yılı için kendi kurumu içinde düzenlediği “Diplomasi Ödülleri için Yıllık Veriler” etkinliği kapsamında Bakü Elçiliği yönetim ekibine, verileri kritik bir diplomasi aracı olarak kullandığı ve daha iyi veri akıcılığı oluşturarak “veriye dayalı bir kültür” yarattığı için mansiyon ödülü verdi. Ekip, çeşitli sorular sorarak ve yanıtlarını verilerde arayarak ABD iklim liderliğini ve ileri yönelik çalışmalarına dair örnek teşkil edici sonuçlar elde etti. Post Ödülü ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından jeopolitik ve insani müdahaleyi desteklemek için verilerin yenilikçi kullanım örneğiyle “Mission Poland” adlı çalışma uygun bulundu (US Mission, 2023).

ABD'nin 2022 yılına ait özellikle Afrika İşleri Bürosu'na bağlı bölgelerde bu temaları geliştirmeye yönelik çalışmalarını gösteren anahtar sözcük veri çağrısı raporlarında, departmanın toplumsal cinsiyet eşitliği ve STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) eğitimi gibi dış politika önceliklerini

destekleyen kamu diplomasisi programlamasını belirlemede veriye dayalı diplomasiye yararlanmaya başlanıldığını ifade etmektedir. Örneğin, 2022'de Missions Kenya ve Rwanda, kadınlara ve gençlere bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik, girişimcilik ve beceri fırsatları sağlayan girişimleri planlamak, önceliklendirmek, izlemek ve raporlamak için kamu diplomasisi araçlarını bu doğrultuda kullandı. Mission Kenya'nın "dijital okuryazarlığa erişim" programı, kadın ve kız çocuklarının dezenformasyona karşı koymak için daha iyi dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesini destekledi. Mission Rwanda, kadınlar ve kızlarla ilgili diğer tüm Afrika ülkelerinden daha fazla etkinliği destekledi (US Department of State, 2022b). Afrika İşleri Bürosu, veri diplomasisi bağlamında dijital konulara verdiği önemle dikkat çekmektedir. Afrika İşleri Bürosu'nun resmi Twitter hesabından, bölgedeki çalışmalar sıklıkla retweetlenmektedir. Mart-Mayıs 2023 tarihleri arası hesabından yapılan retweetlere bazı örnekler yer verilmektedir. Şekil 2'deki paylaşımında Nijerya'da yapılan çalışma ile ilgili bir örnek içerikle karşılaşılmaktadır.

Kapsayıcı ekonomik büyümeyi başarmak için kadınları güçlendirmek hayati önem taşıyor. Bugün, kadınları başarılı işler yürütmeleri için teknik becerilerle donatan bir dijital beceri eğitimi ve panel tartışmasını destekledik. Bu #IWD2023 etkinliğine ev sahipliği yapan değişim mezonlarımız & @acikejalağos a teşekkürler.

ÖS 10:55 · 8 Mar 2023 · 7.310 Görüntülenme

23 Retweet 1 Alıntı 67 Beğeni 2 Yer işareti

Şekil 2. Dijital Beceri Eğitim Paylaşımı (U.S. Mission Nigeria, 2023)

Şekil 3'teki paylaşılan hedef kitle odaklı bölgesel veriler ışığında Malaria hastalığına yönelik aşı çalışmaları, kuraklık ile ilgili gıda yardımları ya da su stratejisine yönelik faaliyet içerikleri, verinin ne tür amaçlarda kullanıldığı ve kamu diplomasisi bağlamında yatırımlar yapıldığının göstergesidir.

Şekil 3. Hastalık, Kıtık ve Kuraklığa Yönelik Paylaşımlar (USAID's Bureau for Humanitarian Assistance; Bureau of African Affairs; US Africa Media Hub, 2023)

TARTIŞMA

Verinin hammadde olduğu bir çağda toplumlar dijitalleşirken, devletler bu değişim ve dönüşümü göz ardı edememektedir. Devletler, bunun ilk adımını dijital diplomasi faaliyetlerini kamu diplomasisi politikalarına entegre etmesiyle atmış bulundu.

Verinin kamu diplomasisinde temel kullanım amacı ise verilere dayalı stratejik bir hedef yönetim ilkesine dayanmaktadır. Veriye dayalı kamu diplomasisi nosyonu, veri bilimi uzmanlığına sahip olanlar ile kamu diplomasisi uygulaması hakkında ayrıntılı “alan” bilgisine sahip olanlar arasında işbirliğine dayalı bir süreçle geliştirilmektedir. Veri biliminin doğasının ve diplomatların ve veri bilimcilerinin araştırma ve analizin her aşamasında oynayacakları rollerin anlaşılması, başarı için kritik öneme sahiptir. Devletlerin, özel sektörlerde olduğu yüksek hacimli pazarlama bütçelerinin olmaması kamu diplomasisi faaliyetleri için yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle, kısa/orta/uzun vadelerle ve doğru stratejilerle kamu diplomasisi faaliyetleri hazırlanmalıdır. Veriye dayalı diplomasi beraberinde teknolojik alt yapı, yapay zekâ, makina öğrenimi, bulut platformları ve dil modellemeleri gibi yeni yaklaşım uygulamalarını gerektirmektedir.

Sosyal medya metriklerinin analizi, diğer kamu diplomasisi faaliyetlerinin değerlendirilmesinden çok daha gelişmiş özelliğindedir. Türk diplomasisinde

KADİZ, kamu diplomasisi faaliyetlerini planlama, uygulama, analiz etme, değerlendirme ve raporlama süreçlerine dayanarak kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı diplomasi çalışmalarının yürütüldüğü önemli bir girişimdir. Yine dışişlerinde dijital diplomasi kullanımının yaygınlaşması, yenilikçi diplomasinin tartışılması ve Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, veriye dayalı diplomasinin gelişimi için önemli parametrelerdir. Dünyada ise yeni gelişmekte olan bu yaklaşım, özellikle ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve İsrail gibi ülkelerce daha etkin uygulama örneklerine sahiptir. Diplomasi tarihine önemli katkılar sunan ABD, veriye dayalı diplomasi ile ilgili kapsamlı bir strateji ve ciddi bütçede yatırımlara sahiptir. Doğal kaynak potansiyeliyle uluslararası güçlerin mücadele alanı olan Afrika'ya özel ilgi gösteren ABD'nin Afrika İşleri Bürosu, kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı önemli ölçekte uygulama ve yatırımlarda bulunmaktadır.

SONUÇ

Kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı diplomasi performans ölçümü strateji geliştirme çalışmalarında etkili olmasının dışında, veriye dayalı politikaların geliştirilmesinde, sosyal medya gibi platformlardan yararlanılarak hedef kitleye yönelik çok çeşitli analizlerle yeni ve kapsamlı bulgular elde edilmesine imkân tanımaktadır. Veriden anlam üretme, Python ya da R, modelleme ve bulut teknolojilerinden yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Verinin kaynağı genellikle sosyal medyadan edinilen veriler olmasıyla birlikte, burada dijital diplomasi uygulamaları önemli bir yere sahiptir.

Kamu diplomasisi faaliyetlerine veriye dayalı diplomasiyi erken entegre eden ve bu doğrultuda çalışmalar yürüten uluslar, hedef kitleye yönelik daha etkin ve stratejik politikalar yürütecektir. Bunun için teknolojik altyapı yatırımlarına, doğru bir veri kaynağına, uygun analiz yöntemlerine, veri bilimci ve diplomatlar arası iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Veriye dayalı diplomasi toplumun tutum ve davranışlarını kısa vadede değiştirme yeteneğine sahip değildir.

Türkiye perspektifinden KADİZ, veriye dayalı diplomasinin yürütülmesi ve analizinin yapılması için önemli bir girişimdir. Sistemin kapalı iç kombinasyon yapısına sahip olması ve açık kaynak bilgilere ulaşılabilmesinden dolayı, yeni politikaların geliştirilmesinde sunduğu katkı düzeyi ve etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik bir kısıtlılık oluşturmaktadır.

ABD diplomasinin geleceğini veriye dayalı politikalara bağlamaktadır ve veriye dayalı diplomasi kavramını literatüre kazandırarak diplomasi tarihine yeni bir

başlangıç yapmaktadır. Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve İsrail gibi ülkeler kamu diplomasisi faaliyetlerinde veriye dayalı uygulamalarını geliştirmektedir. ABD, dünyanın yakından takip ettiği Afrika coğrafyasındaki hedef ülke ve kitleleri etkilemek üzere toplumsal eğilimleri ve öncelikli problemleri ele alan veriye dayalı kamu diplomasisi çalışmaları yürütmektedir.

Yeni gelişmekte olan veriye dayalı diplomasi bakış açısı, toplumların dijital kimlik kazandığı veri çağında adından sıklıkla geçirecek güncel bir yaklaşım olmakla birlikte uygulama ve politika örneklerine ihtiyaç duymaktadır ve bir literatür boşluğuna sahiptir. Konunun, politika yapım süreçlerinde etkinliği ve veriminin artırılması ve doğru analiz yöntemlerinin geliştirilmesi için uluslararası literatürde çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi ve araştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ashbrook, C. C. (2020). *From digital diplomacy to data diplomacy*. (08/06/2023 tarihinde <https://www.ips-journal.eu/regions/global/from-digital-diplomacy-to-data-diplomacy-3993/> adresinden ulaşılmıştır).
- Australian Government. (2016). *public diplomacy strategy*. Barton: Department of Foreign Affairs and Trade.
- Bean, H. & Comor, E. (2018). Data-Driven public diplomacy: A critical and reflexive assessment". *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 7(1). <https://doi.org/10.20991/allazimuth.321794>.
- Body, A. Gatewood, Thorson, S., Dye, T.D.V. (2019). Data diplomacy. *Science&Diplomacy*. 8(1).
- Bostancı, M. (2012). *Stratejik bir iletişim aracı olarak kamu diplomasisi: Kamu diplomasi-sinde medyanın rolü ve önemi*. (Birinci Baskı). İstanbul, Anahtar Kitaplar.
- Bureau of African Affairs (2023). *The Global Fund contributes \$4 billion per year to help fight HIV/AIDS, TB, & Malaria by 2030. With a pledge of \$6 billion over the next 3 years, the U.S. is dedicated to fighting malaria alongside our partners in Africa & around the . #WorldMalariaDay*. (16/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/AsstSecStateAF/status/1650908249141526554?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- Choi, E.C. (2022). *Will algorithms make safe decisions in foreign affairs?*. (08/06/2023 tarihinde <https://www.diplomacy.edu/blog/will-algorithms-make-safe-decisions-foreign-affairs/> adresinden ulaşılmıştır).
- Çuhadar, M. (2021). *Dijital diplomasi bağlamında veri diplomasisi*. (18/06/2023 tarihinde <https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/dijital-diplomasi-baglaminda-veri-diplomasisi> adresinden ulaşılmıştır).
- Dışişleri Bakanlığı. (2022a). *2023 yılı performans programı*. (18/06/2023 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2023-yili-performans-programi.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Dışişleri Bakanlığı. (2022b). *2023 yılına girerken girişimci ve insani dış politikamız*. (12/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2023-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf adresinden ulaşılmıştır).

- Eren, E. (2021). Geleneksel diplomasiden modern diplomasiye diplomasinin tarihsel evrimi. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 1 (1), 32-55.
- Fischer, A. (2015). *Data-driven diplomacy: A practical guide*. (08/06/2023 tarihinde <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/data-driven-diplomacy-practical-guide> adresinden ulaşılmıştır).
- Gonzalez, C. (2015). The evaluation revolution in public diplomacy. *The Ambassadors Review*. Fall 36-43.
- Government of Canada (2022). *Our technical and digital capacity*. (12/06/2023 tarihinde <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/briefing-documents-information/parliamentary-committee-comite-parlementaire/2022-06-09-aeafa.aspx?lang=eng> adresinden ulaşılmıştır).
- Graviss, M. & Berntsen, G. (2022). *Opinion: How do you make the state department data-driven? One campaign at a time*. (16/06/2023 tarihinde <https://fedscoop.com/opinion-how-do-you-make-the-state-department-data-driven-one-campaign-at-a-time/> adresinden ulaşılmıştır).
- Graviss, M. (2023). *Data-informed diplomacy. Agency Priority Goal*. (26/06/2023 tarihinde https://assets.performance.gov/APG/files/2023/april/FY2023_April_DOS_Progress_Data-Informed_Diplomacy.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Jacobson, B. R., Höne, K. E., Kurbalija, J. (2018). *Data diplomacy updating diplomacy to the big data era*. Geneva: Diplo Foundation.
- Kalın, İ. (2012). Türk dış politikası ve kamu diplomasisi. Abdullah Özkan & Tuğçe E. Öztürk (Ed.) *Kamu diplomasisi* içinde (ss. 145-160). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. (Halil İbrahim Kurt, Çev. Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İletişim Başkanlığı (2021a). *Kamu diplomasisi izleme sistemi (KADİZ) rehberi*. (13/06/2023 tarihinde <https://kadiz.iletisim.gov.tr/Klavuz/KAD%C4%B0Z%20%C4%B0-C5%9Fleyi%C5%9Fine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Bilgi%20Notu.pdf/> adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2021b). *Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlandı*. (14/06/2023 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazırlandı> adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2022a). *İletişim Başkanlığı Performans Programı 2023*. (13/06/2023 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/ZG892+Iletisim_Baskanligi_2023_Performans-Programi.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2022b). *Kamu diplomasisi nedir*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Macdonald, A. (2020). *Sources of soft power: How perceptions determine the success of nations*. Manchester: British Council.
- Manor, I. (2017). *Why is public diplomacy data driven? a response to bean & comor*. (13/06/2023 tarihinde <https://digdipblog.com/2017/08/13/all-azimuth-a-response-to-bean-comor/> adresinden ulaşılmıştır).
- Manor, I. (2022). *Exploring the semiotics of public diplomacy*. Los Angeles: Figueora Press.
- Melissen, J. & Hocking, B. (2015). *Diplomacy in digital age*. Hague: Clingendael Institute.
- Sula, İ. E. (2021). *Yenilikçi diplomasi'ye akademik bir katkı: Bilgisayar destekli veri ve bilgi üretimi*. (13/06/2023 tarihinde <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/07/02/>

- yenilikçi-diplomasiye-akademik-bir-katki-bilgisayar-destekli-veri-ve-bilgi-uretimi/ adresinden ulaşılmıştır).
- USAID's Bureau for Humanitarian Assistance. (2023). *NEWS: is providing an add'l \$331M+ in life-saving assistance for people in Ethiopia, where conflict & historic drought have generated catastrophic levels of need. This new funding will enable @USAID to deliver critical aid to 5M+ people countrywide.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/USAIDSavesLives/status/1636064601337913345?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- US Africa Media Hub. (2023). *Water and sanitation are essential to advance global health, prosperity, stability, and resilience. Learn about USAID's commitment to a water-secure world in the 2022 - 2027 U.S. government Global Water Strategy: <http://ow.ly/gvIN50NIRou>.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/AfricaMediaHub/status/1646774082229137408?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- US Department of State. (2021). *Enterprise data strategy: Empowering data informed diplomacy.* Washington DC.
- US Department of State. (2022a). *Data Informed Diplomacy.* (08/06/2023 tarihinde <https://www.state.gov/data/> adresinden ulaşılmıştır).
- US Department of State. (2022b). *United states department of state fiscal year 2022 agency financial report.* (08/06/2023 tarihinde www.state.gov/plans-performance-budget adresinden ulaşılmıştır).
- US Mission. (2023). *Announcing the winners of the annual data for diplomacy awards.* (06/06/2023 tarihinde <https://geneva.usmission.gov/2023/05/10/data-for-diplomacy-awards/> adresinden ulaşılmıştır).
- U.S. Mission Nigeria. (2023). *Empowering women is vital to achieving inclusive economic growth. Today, we supported a digital skills training & panel discussion that equipped women with tech skills to run successful businesses. Thanks to our exchange alumnae & @acikejalagos for hosting this #IWD2023 event.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/USinNigeria/status/1633557059114266630?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- U.S. Mission to the United Kingdom. (2021). *On the state department's creation of a public webpage dedicated to data-informed diplomacy.* (15/06/2023 tarihinde <https://uk.embassy.gov/news-on-the-state-departments-creation-of-a-public-webpage-dedicated-to-data-informed-diplomacy/> adresinden ulaşılmıştır).
- Ünver, A. (2017). *Bilişimsel diplomasi.* (13/06/2023 tarihinde https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/bilisimsel_diplomasi_2.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Ünver, A. (2021). Bilişimsel uluslararası ilişkiler: Akışkan veri, programlama ve internet araştırmalarının disipline katkısı ne olabilir?. Ersel Aydın (Ed.). *Uluslararası ilişkilerde metodoloji* kitabı içinde. (ss. 97-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.